

Издази сваког четвртка
на цијелој табаку.

Стаје за Црну Гору, Ау-
стро-Угарску, Босну и Хер-
цеговину:

годишње . . . 4 фор.
на по године . . . 2 "
на четврт године 1 "
за Србију и све друге земље
додишње . . . 15 франка
на по године 8 "
на три мјесеца 4 "
у злату.

ЦРНОГОРКА

ЛИСТ ЗА

КЊИЖЕВНОСТ И ПОУКУ.

Уредник:

ЈОВАН ПАВЛОВИЋ.

Претплата из Црне Го-
ре и сва шема знају се
самом уреднику.

Претплата из Србије у-
пуњује се Велимиру Владо-
жићу у Биоград, а из друг-
дјех крајева под адресом
Р. Рамадановић Саттаро
(за „Црногорку“).

Претплату примају сви
пани књижари и нови-
нарске експедиције. Не-
франкирана шема не при-
мају се.

БРОЈ 39.

Ц е т и њ е , 8. Н о в е м б р а 1884.

ГОДИНА I.

Ј е д н е з о р е

I.

Једне зоре шето сам се
По зеленој гори,
Гледајући гдје Даница
С ружном зором збори.

Ружна зора, зелен-гора
У дражести плава,
А ја сједох крај извора
Да ми душа свиња.

Тихи вјетрић лишће глади
Од липе зелене,
А липа се по каткада
У води оглене.

Славуј поје, ерце моје
Све то јаче куца,
Славуј поје, ерце моје
Од милине пуца.

Мномирисе дивног цвјета
Моја прса шири,
Већ и румел јарког сунца
Кроз граниче вири.

Недалеко свилорно
Траву нас се стадо,
А уз стадо, ја бих реко,
Пастирче је младо.

Ја прислушах — зачух фруду
Гдје умилно свира,
Обрнух се, видјех цуру
Да уз њу пребира.

Фрула свира, ерце дира,
Пастирица поје,
Прјесму поје, на пребира
Бољно ерце моје.

Прјесму поје: гдје си драги,
Гдје си моја рано,
Гдје си душо, гдје си ерце,
Сунце огријано!

Гдје си цркви мојих мисли,
Гдје си мој олтару,

Гдје си небо жића мога,
Срца мога жару! . . .

Фрула свира . . . ерце моје
Куцати ми преста . . .
Обрнух се . . . Боже! што је?
Пастирче неста.

Фрула преста, цуре неста
У зеленој гори,
Али слика, слика њена
У срцу ми збори.

Слика збори па ме мори,
Срце моје плаче,
Слика збори, глава гори
Све то јаче, јаче . . .

Освјетих се, вагнух за њом
Да је стигнем, молим,
Да јој кажем — из свег срца
Да је младу волим.

А! њо нема младе, нема,
Бог зна гдје је неста,
Зелена је гора п'јема,
Од кад пјеват' преста.

Ја се врнух крај извора,
Под липу зелену,
Тамо уснух од умора
У санку милену.

II.

Заснах млађан, свјевах да ме
Пјеват' учи Муза,
Па на једном на лице ми
Паде врела суза.

Ја се трдох, дивно чедо
Пастирица стоји
Украј мене, па из гласа
Прјесмицу ми поји.

Ох како је мила, л'јена,
Дивнија од виле,
Можда су је бан и оне,
Љепотицу едиле.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJ

Црне очи, дв'је звјездице
У тавнојзи ноћи,
Обрвице пијавице,
Цуне тајне моћи.

Коса врана очемљана
Б'јело чело реси —
Од ведрога дана цуро
Још ведрија јеси!

Б'јела лпца, танка гласа,
Још лакшега скока,
Као јела витка стаса,
Дјева црноока.

Груди пуне рајске сласти
Као си'јег се б'јеле,
Дојке момком нестакнуте
Ког не би зап'јеле?

Она стала, запјевала:
Момче првооко,
Тебе љубим, тебе волим,
Ка' из главе око!..

Кад то зачух, ја јој рекох:
Стани цуро стани,
Стан' аи'љече, у наруче
Мени младом пани!

Пољуби ме — пољубих је
Неколико пута,
А бог Амор на усне нам
Ка' ленирић лута.

Сунце грије — небом плаје,
Кроз гране нас гледа,
Не знам ништа, добро ми је,
Бог ми љепше не да'.

Јован Поповић-Диповац.

О ПЈЕСНИШТВУ НАШИЈЕХ ДАНА.

(Наставак.)

Најљепше, што има до данас српска књижевност, то јој је *пјесништво народно*. Дакле у српској је књижевности до данас највећи књижевник — сам народ.

Чудновато! Неписмен народ, а највећи књижевник! Најљепше дјело у књижевности — а састављено без пера и пера!

Но доста је тако. Наше народне јуначке пјесме стоје на такој висини пјесничкога савршенства, да се без икаквога затезања поређују са класичним епским дјелима Индијанаца, Персијанаца и старих Јелина. Овај суд о нашим народним пјесмама не постоји тек од данас и није потекао из оцјене наших људи, да би му се могла пребацити пристраност. Чим је Вук издао на свијет наше народне пјесме, обрзовани свијет задивно се љепоти њиховој и с одушевљеним признањем поздравео је то ново благо духа човјечанског, којим је српски народ обогатио свјетску литературу. Но и прије тога великим духовима није било непознато то благо. Зна се за великога њемачког пјесника Гета, да је вазда са слављу читао српске народне пјесме и није се могао доста надивити љепоти њиховој. Једну је и с њим е талијанскога превео (Асап-Агнинцу), а у једну је био толико заљубљен да се није могао растаљати од ње. „Рапко и Милица“, из наших народних пјесамa женаких, било је омиљено парче великога Гета.

Но код наших народних пјесамa стојимо пред једном загонетком, која нас мора јако типитати. Наше народне јуначке пјесме дивне су епске пјесме — дивоте им цијели свијет призије — али оне нијесу *народни еп*, као што

је н. пр. Рамајана и Махабарата у Индијанацa, Шахнаме (краљевака књига) у Персијанаца, лијада и Одисеја у старих Јелина.

За што од српских народних пјесамa ни постао један јединствени народни еп као што су поменута велика дјела у тијех народа?

На ово питање може нам дати одговор само судбина народа српскога, његова историја. Самостални и независни живот српскога народа само је саразмјерно кратко врјеме трајао под краљевима и царевима српским. Иначе је живот тога народа вазда био непрекидан, на и давао.

Већ сеоба народа српскога из старе постојбине у нову учинила да се прекинуо конац народнога живота на једном мјесту и морао се наставити на другом. На оном мјесту, гдје се тај конац прекинуо, затрпао је и цео садржај дотањег живота, од којег су у нову постојбину пренесене само блиједе успомене, које су се послје мало по мало са свијем истрле. У старој постојбини сахрањене су и све старе традиције. Тамо је сахрањена и стара митологија која се није могла развити до потпуне цјелине, и што је од ње понесено у нову постојбину то су само трагови од ње.

Казали смо напријед, да је у онјих народа који су се епским пјесништвом одликовали први еп морао бити митолошки еп, а послје се тај еп измијешао са народним. Народни еп мора нићи из митолошке епске, нити га игдје налазимо без митолошке основе, јер ова ваља да му даде свој идеални печат. Тако је било у Индијанаца, Персијанаца и Грка.

Тако ни требало и код нас да је било.

Али код нас није могло тако бити, због историјске судбине нашега народа. Док се у

нас зачињала митологија, народ није још био прородно самосталним народним животом, у којем би се огласила јака и велика дјела народна, која би дубоко засијецала у судбину његову, а од чести и у свјетску историју. А кад је опет народ почео радити нешто својим самосталним животом (под краљевима и царевима) тад је излињала његова стара митологија и хришћански свеци ступили су на мјесто старих богова.

Тако дакле кад смо имали нешто митологије, нијесмо имали великих народних дјела; а кад смо имали нешто народних дјела, нијесмо имали митологије.

Доцније је још горе било. Народни живот изгубио је са свијем своју независност и самосталност. Борба против Турака претворила се не у отпор свих него у отпор појединих из којег је никло ајдуковање, а из овога ајдучке пјесме средњег нашега вијека.

Због тога велики пјесник — народ српски — није могао створити народног епа. Као што му је народни живот био расодичан, тако му је и пје ништво расодично. Испрекидана жица народнога нашега живота непрекида се и у пјесништву народном. Нема јединства, нема пјесне, него само дијелови, дивни и прекрасни дијелови али ипак — само дијелови.

Нико не може порећи да у нашем народном пјесништву нема митологије, али је она већ излињала, виде јој се само трагови. Што су старије наше пјесме јуначке, то се све више виде трагови те митологије, али бадава кад су те пјесме празне у дјелима, у радњи. У доцнијим пак пјесмама, кад је народни дух доста покушавао да из дјела народних и појединих јунака народних створи епску цјелину, митологија је могла још мању улогу играти јер је хришћанство већ превладало. Марку Краљевићу није остала од цијеле митологије н'ако једна вила и коњ Шараци. У пјесмама косовским морао се народни дух помагати хришћанским елементима. За то ни Марко Краљевић није постао у нашем народним пјесмама оно што је Ахиле постао у Илијади, нити је пропагандер српског царства у боју на Косову могла постати тројански рат. Марко Краљевић постао је то што Сид у шпанским романцама, што Херакле у јелинским епскама.

Штајитал *) дијели облике епскога пјесништва на три врсте. У прву спадају само поједине пјесме, од којих је свака за себе нешто цијело, јер опијева дјело које је свршено. У другу врсту спадају пјесме епске, које се у повећем броју нижу око једнога јунака. У трећу врсту спада прави народни еп, највиши степен у развиту епскога пјесништва, у којем пјесме не стоје свака за себе него у свези једна с другом, те праве унутрашње јединство, у којем се огледа нека животна мисао цијелог народа.

Према томе наше народно пјесништво догјерало је само до прве и друге врсте, а трећу није достигло. У првој врсти једнаки смо с пјесмама Татара и Келта, који такође нијесу даље досијели. Но у другој смо их надмашили, јер имамо пјесме о Краљевићу Марку и о боју на Косову, које се упоређују с пјесмама јелинским о Хераклу и с пјесмама шпанским о Сиду.

Трећи и највиши степен нијесмо достигли, те смо заостали иза Омирове Илијаде и Одисеје, Фирдусијеве краљевске књиге и индијанске Рамајане и Махабарате.

Штајитал, који је писао и о српским народним пјесмама, каже за пјесму: „Женидба Максима Црнојевића“, да је, што се тиче предмета, налику на чувену народну пјесму њемачку: *Nibelungenlied*. И тамо и овдје велики се бој замјетно због пријеваре, којом је невјести побратио младожењин подметнут за младожењу. Али из „Женидбе Максима Црнојевића“ није постао еп. За што? „Праву поезију — каже Штајитал — и прави епски дух у пјесништву нико не може одрећи српском народу, али му је фалило нешто: фалило му је то, што пјеснички дух његов није био управљен на творбу великога епског састава“. Наводећи ове ријечи Штајиталове, Морис Карипер опет се пита: за што је то фалило српском народу? и одговара овако: за то што мит и епска пјесма блије јако развијени у њега, што мит о борби између буре и сунца није се могао прешпети и сталожити на Максима Црнојевићу онако као што се пренио и сталожило на Сигфриду у *Nibelungenlied*, и што с овим догађајем није био склопчан никаков догађај од свјетскога значаја.

(Наставиће се).

*) Zeitschrift für Völkerpsychologie, у петој и седмој свесци.

ПРАВО У ЖИВАЊЕ.

(Гере).

Бадава ти украј пуре новци;
 Не ће дура за новце да знаде;
 А и нема уживања право,
 Ђе се срце из срца не даде.
 Новина се гласови купују,
 Ма никако срце у дурама;
 Ако желиш своју дуру кушит,
 Иди продај за њу себе сама.

Но ти не ћеш да с' у ланце вежеш...
 О, то треба да главе избити!
 Јер слобода пуна сјат нам може,
 А ми омет обвезани бити. —
 За једном се занеси, ухити,
 Па цвати ли ту за тебе цвјече,
 Нек те барем вежност за њу веже,
 Ако дужност везати те не ће.

Чуј ме, брате, и вјеруј што кажем! —
 Самовањ отровна је змија;
 Нађи чедо добро и лијено,
 Па с њим буди сретан као и ја.
 Ја, који се разумијем у то,
 Напао сам мому пуну жара,
 Па смо сретни — не манка нам ништа,
 Но благослов попов са олтара.

Та се мома само брине за ме,
 Да ће вада чедна и лијена;
 Украј мене свеђе је пуна дражи,
 Свеђе свромна украј другог свјета.
 А да би нам љубав дуга била,
 Јуначка је моја срећа мала; —
 Моја вола свеђе је милост њена,
 Ја јој за све морам рећи: фала!

О! ала је уживање рајско:
 Кад се срећа на мене осмјене,
 Па' за свром сједимо, па погом
 Својом малом кад моју покрене! —
 Кад ми чашу да, откле је пила,
 Па' јабуку, што је гризла сладом,
 Па' јој гленем па цунане груди,
 Пошто смо се пољубили крадом!

А кад тијо у самоћи сами
 Говоримо о љубави, цвјече,
 Тад ја волим само њене рјечи,
 Само рјечи — пољубаца не њу.
 Пуњана је духа моја дика,
 Бистри разум њеном главом влада;
 Савршена ј' она, а једини
 Њен је гријех — што ме љуби влада.

Штовање ме пред ње поге баца,
 На ње груди чедња пуна чисти:
 То је, брате, уживање право! —
 Буди мудар и тражи те свети!
 Смрт ће доћи, па те дигнут горе
 У наруџа блаженства и среће;
 Бићеш у рај аа' промене зато
 Твоја душа осјетити не ће.

Филип Ј. Ковачевић.

ЊЕГОВАЊЕ ДУХА У ТИЈЕЛУ.

У свијету, гдје постоје многе школе, туже се данас људи на све стране, како су им дјеча јак претоварена књигом и науком. Учитељи, љекари и философи дижу своје гласове у тој ствари која је дошета важна по напредак народа; од ученијех људи тражи се стручан суд и — на пошљетку издају се министарске наредбе. Јамачно ће још дуго времена проћи, док се ово питање повољно и коначно рјешени, јер оно стоји у тијесној вези с многојем већ утврђеним основама домаћег и школског наставања, које се не дају тако ласно мијењати. У осталом никад се није губило из очију, да школека настава, која је по невољи у неком смислу дошета шаблонска, лако може да отегерети преко мјере школеку младеж, и да преко мјера радна мозга, кад се још при том због непрекидних школских радова занемари тјелесно вјежбање, лако може да има школских пошљедика. Давно је било јаких гласова, који су се дизали против онога:

„Учимо браћо и дан и ноћ!“

Наш Бранко дивно је водио у том опозицију пјевајући:

„Ој давори учитељи крети!
 Дено ли би знали како ваља
 Од човека правити богаља:
 „С књигом свани, с књигом и омирни,
 Седи, бубај, па на вјизи крвни!“

Игра и кретање природна су права омладине, која се не могу вријеђати без казне, те се дошета у повије доба појавио јак покрет у корист више пањње на тјелесно развијање подмлатка. И за дивно чудо! тај покрет појавио се баш у земљи мисленика, у оној земљи гдје се до данас највише над књигом кинало и кривавало!

Тако је, међу осталим, у Њемачкој ступио на ериједу Емило Хартвих у Дислдорфу, и то најприје у једној малој броширици: „Од чега пати-мо?“ у којој је учинио практичне приједлоге за његовање тијела у народу и школи. Не мора се човек с пнецем ове броширице саглашавати у свему, кад је узме на око е педагошког гледишта, али му у многамо мора дати за право, што је навео и препоручио за побољшницу здравља у омладине.

Емило Хартвих оснивач је централне задруге

за његовање здравља у Диселдорфу. Налик на ову задругу постале су и друге задруге по осталим мјестима Бемачке, као : у Лајпцигу, Бону и т. д. Задруга у Бону има данас 314 чланова ; а одобрењем паролске власти задруга је закупила читаву ливаду пред градом за тјелесно вјежбање омладине, и ту долазе бацити из свијех варошких школа као и чланови јачачке задруге у Бону. Ту се сваке године држе испити из јачања и награде се удељују побједоносима и првацима, баш као оно у старо јелинско доба. Другицу ово уредило је молбеницу на министра просвјете, у којој га моли, да нареди да се тјелесно вјежбање уведе и по свијем женским школама као обавезно, а министар је на то одговорио, да „за сад“ не може допустити да се тјелесна вјежбања уведу и на женским школама, но ипак напомиње, како та вјежбања и без министарске наредбе већ постоје у многим дјевојачким школама, па се нада да ће се тако учинити и у осталим велим варошима. У прилогу министар саопштава једну своју пређашњу наредбу, у којој приједлажу, како дојкашње тјелесно вјежбање дјевојачко није довољно за њихов тјелесни развитак, „те би се валадо постарати, а нужном напном на дјевојачки егид да се што више учини у том погледу“. Кад министар говори званично с толиком топлоћом о том предмету, онда у Бемачкој имају разлог што се гађају, да ће се накоро широм отворити врата вјежбањима овијема, којима се са снажн дух и тијело ; а „добитак од тога принашће не само омладини, него и цијелом народу и отаџбини“. (Тако рече сам министар Бемачки Гоелер).

Нема тога, који ће се оспоријати овом приједлу, те се одаје тијени здравља, па било основано, или не оно што многи кажу, да је у овим брига помаћу једно пузња, јер је опасност на прагу.

Истина је цијела, и то много значајније, што ову тијелу велика дјества произвела нервозан параштај, и учинила да се виша брига мора полагати на васпитање наше дјеце, ако хоћемо да од њих начинимо снажне људе и снажне жене. Задатак је школе, да ову мијену у отпорној снази наше дјеце пакљиво прати, да према томе своје тражиње удавања и свој метод мијења. Без обзира на егзистенцију, основно је свакојако ово питање : може ли се за вријеме школовања дјечијег више него до сад учинити за здравље, радњу и отпорну снагу наше омладине ? А на ово питање мора се одговорити са : може !

Па онда чини ми се биће пузња да нагласим, како је то заблуда, што неки у претјераној ревности држи, да је душевна радња безусловно и вагда на сметњи тјелесном развитуку и здрављу, те се сматра као пузња зло. И у душевној радњи лежи начело које подржава живот и унапређује здравље, а то је начело у толико значајније, што оно у тијелу велика дјества излучује уз погронак само умјерених тјелесних сила. Тежње и узбуђења душевна подржавају у току макину тјелесне организације и производе дражи живота, за које не зна човек тромога духа. Историја свијех времена учи нас, да су људи великога духа кроз дуго живјели. Пратоц љекара, Хипократ, умр'о је у 104 години свога живота, Микел-Анџело доживио је 91 годину, Мојеија 85, Платон је умр'о у 82, Њутн у 85, Волтер у 80, Александар Хумболт у 90, Кант у 80 година, Клошток је имао 79 година кад је умр'о, Гете 83, Софокле 92 године. Ваља признати, да ови и овима подобни примјери у многим случајевима доказују, да често и дух одржа-

ва тијело. То важи нарочито, кад се на ум узме, да су многи научењаци, иначе слабога тијела и под најтежим околностима живота, достигли дуг вијек. Волтер и Кант били су од младости своје слабуњави људи. Во л т е р се више пута сам саби чудно како може тако дуго да живи ; а што су у новије доба неки покушали да његову бољу изнесу као измишљену, то не може имати основа. Па ипак, „при свој својој слаботи (ми велимо : баш због тога, У.) испуњава Волтер Јеронуу својом еламом, влада идејама својега вијека, издаје 70 свезака својијех дјела и пише у својој 82-ој години своју трагедију „Припу“. Он се сам хвали, да је преживио своје најснажније савременике, па и све своје љекаре“. (Revcillee Parure).

Кант, највећи бемачки философ и један од највећих философа цијелога свијета, био је једва пет стопа висок, ситних костију и лабаве мускулатуре, угнутих прешју и мало накрив с десне стране због искривљењог кичменог ступа. Мало их је, који су духом својом тијелу толико живости удили као он. То је једна вјелтина, о којој је, као што је познато, сам Кант написао једну маду расправу, којој би се основне мисли и данас још могле увеојити.

Ови примјери служе само за то, да се види, колико интелигенција може да потпомаже животну снагу ; и култура мога подржава животни огањ још и онда, кад је овај већ близу да се угаси у осталим изнемогним дијеловима тијела. Култура мога даје нам слободу и самосталност и подупиру здравље не само тијем, што нас кријеји у врлинама и у пањки на све што ваља, него и самим непосредним упуцањем на личне основне услове живота.

Ово није ништа ново, што рекосмо ; али чини нам се, да је потребно да још одама и почетка нагласимо не само моралну, него и дијететску вриједност културе духа.

До ту се наши дубљи разликае од овијех старе школе, Још Хумеланд, који је тако лијена правила прописивао за продужење живота, најкључу је своју обратио више на то, да духу даде већу независност од тијела, него да се тијело како ваља вјегује. Али ако смо и видјели на примјерима великих мудраца, како је големи ум и при слабом тјелесном саставу способан да за дуго живот одржи мудроћу управом тијела, то се не може претендуити и на велику већину људи, у којих снага душе није никад тако огромна. Код овијех много је сигурније и вјероватије, да ће се наметним његовањем тијела дати и дучни виши полет и трајнија снага. Права слобода духа лакше ће се моћи развити на темељу свестраног његованог тјелесног живота.

Можда ће нам поћи за руком, да изложимо ондје физиолошку узајницу у радњи душевних и тјелесних снага, према данашњем стању физиологије, да покажемо како се жива снага органијема развија и на темељу тога да учинимо приједлог за разумно његовање животнијех снага у чојека, с нарочито за разумно његовање духа тијелом.

(Претставље се).

Сократ.

Његов живот, карактер и наука.

Пише Филип Ј. Ковачевић.

Јест нека провинцијом оном животу, која људе често пута и у најкритичнијим тренуцима од пропасти спасава.

Ако има поде истине у ономе што филозофи тврде, да закони и слободна воља руководе наше послове, да судбина одређује разне догађаје, то се без сумње мора признати и провидности да управља људским стонама. Она, као једна *ex tribus*, које држе видими свијет, увијек је добро дошла, шта више, пена је помоћ далеко боља и пријатнија од осталих, јер одржи човјека баш у ономе часу, кад му не могу помоћи ни закони ни слободна воља.

Пошто је изгубила грчка филозофија своје представнике, који су се бавили успутаном и каузалношћу; пошто су умукле школе, гдје су се обрађивали принципи о сили и покрету; пошто је заврља филозофична анализа постања: настала је у Грчкој таква интелектуална анархија, таква гнусна деморализација, да је и држави и народу готова погибита пријетела. Лажни пророци лажније науке ступили су на сриједу, да својим досјетљивим, неоснованим закочицама убију свакој помет грчкога духа; они су шлепи сатријети човјечански осјећај и глас народне савјести.

Ми мислимо овдје на Софисте, који су били заклати непријатељи Сократу, с којима је Сократ у непрекидној борби стојао до саме своје смрти.

Ама прије него на саму ствар пређемо, чини нам се да не ће с горега бити, ако у кратким потезима изложимо језгру софистичне филозофије, њене принципе о друштву и човјеку. Анализирајући ту науку, ми ћемо видјети с каквим је кривичним Сократ морао посла имати и колико је ту требало воље, рада и постојаности, да допре до своје мете.

Органична образованост елејске школе, скућени погледи њени о свијету и човјеку, довели су потоње грчке анализе да посумњају и у саму егзистенцију ствари. Позната је Анаксагоров тужба, како се не може ништа дознати, ништа освјетлостити, како је у ма слабе, чула неуоздана, а живот кратак. Демокрит је чак и догле зашао, да је рекао: „ништа није истинито, или ако је, није нам извијено.“ Оваква и слична сумњичења о дознавању истине морала су имати важних пошљедица, морала су јако умилвистати на умне силе Грка, тим више што су она долазила од људи, који су се бројали апостолима истине. Ушљед тога развила се особита школа, која, не само што је исмијавала све дотадање филозофске анализе, него је стада одбацивати свакоје знање и науку, газити свакоју крјеспост и плуваати на јавни морал. То су били чувени Софисте*) који су сами то почасно име узели, да и с њима свијету очи заварāju.

Софисте су одбацивали сваку врједност формалне филозофичне методе; они су тврдили не само да се не може ништа поуздано сазнати, него да и у самој природи човјека лежи немјугљност сазнавања истине.***) Ако човјек случајно и дође до истине, он опет нема никаквог критеријума да је позна. Оваквим принципом дошли су они до чудноватих резултата. Појам добра и зла такођер нишкетна је ствар, јер ми не можемо сазнати ни једно ни друго, а наше идеје о њима долазе од нашег вапенића или обичаја. Право и неправо такођер су цуеће фикције, које је друштво створило; они немају никаквог апсолутног остванка. Воља владалаца или већине друштва издаје законе; закони казњу што је право а што није: право и неправо не постоје у истини; они су голе илузије, које власт ствара. „Сила чини

право“, у тој се фрази садржи политични принцип софистичне филозофије.

Савјест човјекова није ништа реално; она је такођер уображена фикција. Ко обраћа ваљну на савјест није мудар: Мудрацу није стало што је добро што ли је зло, јер он зна да у суштини својој није боље ни горе једно од другота. Правда и кривда, крјеспост и порок, савјест, закон, Бог, све је измишљотина. Учинити грјех није никакво зло, него бити уваћен у томе. Пролати своје отачаство непријатељу није никаква срамота, само ако је сума новаца довољно велика и ако је уговор тајно учињен. Патриотизам је најбоља варка за будалу, а пошљедице уточиште нигову.

Таква и слична начела сачињавала су социјалне погледе код Софиста. Обраћајући ваљну на њихову политичну и социјалну страну, ми видимо да је софистична наука дала повода оној умној и друштвеној деморализацији, која у врјеме њихово бијаше потконала и народ и државу. Поред прстог филозофовања, софистама је било повјерено такођер и одгајање младости. Они су поучавали дјецу у вјештинама, у знаности, ђудоредности и религији и то особитим усјењем и признањем.*)

Софисте су знали да се у демократичној државној управи, као што је тада била Грчка, у велике поштује говорништво, да слободан човјек нарађе говори о политици, и да се похлепа за знањем код тупоглаваца највише бајкама утљавља: они нијесу зато никак пропустили а да у својим предавањима не улету жарко говорништво; нијесу пропустили а да не проповиједају лажну политику и чудновате приче. Они су све то знали тако вјешто представљати да им се народ дивно и раскопно их награђивао. Са свештенством стојали су такођер добро; јер су они знали на свакој страни мудра начела примјенљивати: живјети и пустити да се живи. Цијеља њихова теорија састојала се у стању: све се даде доказати, све онег побити: из људости другога треба што више користити присти. Морал, који су јавно проповиједали, није ништа био мање покварен од њихове политике о праву, слободи и срећи човјечанства.

Мислите сада шта би се догодило од социјалног живота грчког да је то стање и даље тако остануло! Првиједност је њела послати Грцима менију, да их својом крваљу откупи од смрти. Тај менију, тај нови апостол истините науке, којим ће грчка филозофија опет на прави пут изаћи, био је Сократ, син Софронисков, противник Софиста и њихове науке.

Прије него изложимо борбу Сократу са Софистама, прије него пређемо на његову науку, треба да се упознамо с тим великаном, који је надживио толико вјекова и покољења.

Сократ се родио около 469 пр. Хр. Био је, као што мало час рекосмо, син Софрониска, кинара у Атини. Мајци му је било име Фенарете. С почетка у раној младости стари Софрониск био је приволио свога сина кинарству. Сократ је до душе тај занат приличним усјењем обрађивао и у њему уснијао. Него као да су гиздаве грчке градице у томе послу еретније мужеве облублиле, а Сократу сасвим друго

*) Прво значење: учитељи истине.

**) Дрепер: Истор. Умн. Разв. Европе.

*) Моше Менделсон: Ueber die Unsterblichkeit der Seele.

поље одредиле, на коме је имао прославити себе, свој народ и цијело човјечанство. Уз Фидија, Зеукса и Мирона изгубило би цијену Сократово кипарство; он је ту вјештину научио њима, а доватио се за коју је био позвац, којом га је сама природа била наградила.

Около тридесете године његова живота, кад му већ бијаше отац умр'о а он се од невоље и сиротиње забављаше скулптуром, упознаде га Критон, један одлични Атењанин, и опати у Сократу узвишени таленат. Цијенећи да ће он својим размишљањем много више користити напјети човјечанству него ли његовим ручним занатом, уклони га од вјештачке школе и поведе к мудрацима тадашњег времена, да се научи са вишега гледишта његово пошматрати. Јер ако је вјештинама задатак да живот у безживотноме имитије, дакамен направи у облику човјека, то мудрост омет с друге стране настоји да имитије бесконачност у коначности, да људку душу уподоби првобитној њепоти и савршенству барем толико колдико је у овоме животу могуће. Сократ је оћкао и био подучаван од најчувених људи тога времена. Архелаус, Анаксагора, Продикус, Ифимак, Теодор и многи други, које Платон помиње, обучавали су Сократа и свим занаетима и вјештинама.

Критон, најзаслужнији од свих учитеља, опекрбио је Сократа са свим животним потребама, и Сократ се особитом марљивошћу посветио изучавању природе, која се наука тад највише обрађивала. У томе изучавању провео је добар дио својега живота; кад се осетио доста снажак да може и сам самостално мислити, отпочео је своју знамениту каријеру на пољу дедуктивности са својом етичком философијом.

Ми смо видјели какви су мах били Софисте узели у шта је морало чекати Сократа кад ступи на сриједу са својим у све другачији назорима. Двије противне силе или се уништују или савлада једна другу. Сукоб Сократа са Софистама као и његови први погледи на свијет и друштво биће прелазна тачка у нашој расправици са Сократова живота на његов филозофични рад.

МАЛО О ПРАВОПИСУ.

(П. Писмо Уреднику.)

Драги Пријатељу!

Одма ти искрено кажем, да ме твоји разлоси ге могу склонити на у мјерењу у еуфонији. Главна је разлика између нас, што бих ја шћно примјењивати законе о претварању гласова у нашем језику и на гласове између двије ријечи у предријељеном случају, а ти то не допушташ, него само у појединачним ријечима. Ја ћу покушати да измиримо ова два различна правила.

Ко пише з брда, ш њиве, ж ђететом (лијепо ли ме ти овђе улови!), не слиједи да мора примјењивати овај закон и на гласове између које му драго друге двије ријечи, што су једна до друге, јер се овај закон не примјењује између двије ријечи, које свака свој нагласак једна поред друге задржава. За то се и не изговара: нош твог покојнок пријатеља него: нож твог покој-

ног пријатеља. Ђе се пак двије ријечи слију тако у једну редице материјалну ријеч, да обје немају него један нагласак, ту долази претварање гласова и између двије ријечи, као и. пр. прет-подле, пћт-поље. Оваквијех примјера спајања двије ријечи нагласком ми имамо много и то већином између предлога и именице, као: п-брдо, п-гору, љ-гору, љ-море, и т. д.; али се ово спајање вазда не збива, јер се не изговара: п-коња, п-њиви, него са свјем засебно: па коња, па њиви, и за то се не изговара ни пћт-коња, иж-њиве, него: под коња, из њиве, јер нагласак остаје и иети на ове именице. Дакле ни ја не претварам гласове између двије ријечи, које свака свој нагласак једна поред друге задржавају, него између оних, што се у једну слијевају. Ето како се ми ипак слажемо. Али ми не питај ништа о закону овога нагласка: ту су позвани наши филолози, који ће и остале разлике између нас изравнати, само сам шћно примјетити, да ово претварање гласова између двије ријечи зависи од нагласка.

У осталом свако правило има своје изимке, па ће отуда бити и у нашој еуфонији недошћедности, али то није довољан разлог, да само правило напустимо. Како је дошло шћно м. хтио не бих ти знао рећи; али на ми видιο, еудио, лето изгашљујемо од облика видити, еудити, летити. Што пишемо љулки, хрвацки, мислим да оно к тражи да се претвори де и те у ђ, а у ријечима: осуда, остојање, ослужити, и т. д., ђ ишчезава испред е, зато и не пишемо: оцуда, оштојање, оцлужити.

Надом да ће нас у брзо које стручњак почасно измирити прекидам овај наш пријатељски разговор остајући вазда твој искрени пријатељ и поштоватељ.

С. Приморја, 28.—10.—84

Л. Т.

CRNOJEVIĆ

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД.

Распис награда.

„Матица Српска“ расписује из фонда Јована Насе В. С. Милушиног за годину 1885 ове награде, тражећи да се за њих напишу:

1. Она дјела:

1. Роман, драма или шаљива игра, приповијетка или повела из српског живота. — Награда од 50—300 фор. — Рок Петров-дан 1885.

2. Сријем и Фрушка Гора, са историјског, културно-историјског, геогрског и народноисног гледишта. — Награда од 300—500 фор. по вредности и величини дјела. — Рок Петров-дан 1885.

3. Књига за народ „О заражљивим болестима.“ — Награда 100—300 фор. — Рок Петров-дан 1885.

4. Популарно дјело: „О пчеларству.“ — Награда од 100—150 фор. — Рок Петров-дан 1885.

II. За чланке за „Летопис“:

Есетичка, научна или историјска расправа из српске књижевности. — Награда од 100—300 фор. Рок Петров дан 1885.

Дјела за расписане награде не могу писци послати под својим именом, него ваља да на дјелима

својима метну какав натпис или знак. Име, преазме карактер и мјесто, гдје станује списатељ, ваља у особитом писму написати, писмо занепатити и обилежити га оним истим натписом или знаком, који је с поља на самом дјелу.

Само ће се она писма отворити, на којима је исти натпис или знак, који се налази на дјелима, којима се награда досуди. Остала ће се писма спаљити.

Рукописи се не враћају.

Награда се издаје тек онда, кад писац поднесе дјело наштампано, осим ако с „Матицом“ о томе што друго не уговори.

Награда се губи, ако писац своје дјело не изда на свијет за годину дана, а међу тим није што друго уговорио.

Писац је дужан од свог награђеног дјела, кад га штампа, уступити „Матици“ 25 комада.

Чланци и расправе за „Летопис“, као и награђене повеле и припојетке, штампане се најпре у „Летопису“, а после остаје право и писцу и „Матици“, да их могу препрестамати посебне.

Према количини престојалога новца „Матица“ је вољна примати и по вриједности награђивати и друга научна, популарно-научна и забавна дјела, саставе и чланке, остављајући писцима, да могу слободно бирати предмете.

Нарочито се напомиње, да је главна скупштина овластила књижевно одељење и одбор, да могу издати из фонда Накиног награде и оним чланцима и дјелима, која дођу и мимо расписане награде или која су већ стигла, на се назаво на оцјени и то у текућу године и прије скупштине, ако књижевно одељење или одбор пронађе, да приредани састави заслужују да се награде.

Из главне скупштине „Матице Српске“ у Новоме Саду 1. (13.) Септембра 1884.

Председник „Матице Српске“ :

А. Хаџић с. р.
Секретар.

Др. Ђорђе Патоншевић.

Библиографија

(Стигло уредништву „Црногорке“).

Летопис Матице Српске. Уређује А. Хаџић. Књига 140. Свеака четврта од г. 1884. У Новоме Саду, српска штампарија дра Свет. Милетића. 1884. — У овој књизи налазе се ови састави: I. Критичке студије из данашње уставне теорије. II. Уставна монархија и начело народне суверености, Од Г. Гершића. (Свршетак). — III. Ђеке народне игре, до сада непокућене или другачије описане. Прибрао Моје Медић. — IV. Последњи пољубац. Новела Милана Савића. — V. Српске народне приповетке, скупио их по Срему Дамјан Прерадовић. (Свршетак). 1. Лажљиви дера. — 2. Миш — син. — 3. Коловонија војска. — 4. Дука и Фрула. 5. — Бадава, сваком своје. — V. Књижевност; Хемија са гледишта модерне теорије Други део: Органска хемија израдио С. М. Лозанић. Друго прерађено и уређано издање. Оцена Сте-

не Милованова. — Приповетке Мите Живковића. Свеака прва. Оцена Милана Савића. — VI. Матица Српска: Изводи из записника књижевног одбора и одељења 1883 године.

У књижевном раду матичином штампане су и ове оцјене: 1. Оцена Стевана Поповића на дела, која су стигла на расписану награду, и то оцена на дело Арона Ташавице под насловом: „Кавка ваља да је Срипкиња у кући и у друштву“ и оцена на дело под насловом: „Срипкиња на дому, у народу и у свету“; од А. Хаџића. — 2. Оцена Ђ. Рајковића на иста дела. — 3. Оцена Јована Грчића на драме, које су стигле на расписану награду и то: „Очеви и деца“ од неименованог писца; и „Пријатељ у љубави“, од Пустињака; и „Деспот Лазар Бранковић“ од Мите Поповића. — 4. Оцена Мише Димитријевића на исте драме. — 5. Оцена Јована Грчића на шалвине игре, које су стигле на награду и то: „Сестра Леке капетана“ од неименованог писца; и „То ћемо видети“, од Милана Савића. — 6. Оцена Мише Димитријевића на исте шалвине игре. — 7. Оцена Андрије М. Матића и дра Ђ. Патоншевића на дело Мите Поповића „О свиларству.“ — 8. Оцена Милана Савића на приповетку: „Тешко је срцу боном наби лека“, од Срипкиње М. М. Ј. — 9. Оцена Марка Кречаревића на Моје Медића чланак: „Принос народној терминологији биљака и животиња.“ — 10. Оцена Ђ. Рајковића на „Рађује српског народног сабора године 1769.“ од Иендора Павловића. — 11. Оцена Ђ. Рајковића на чланак дра Ђ. Мушицког: „Одговор на изјаву г. Ј. Живановића о судбинама ћириличких писмена у аустријској држави.“ — 12. Оцена дра Лазе Коетића на шалвину игру Милана Савића „То ћемо видети.“ — 13. Оцене А. Хаџића и Ј. Бошковића на рукописе: „Садржај Српског Летописа од 1825 до 1882 године или од 1. до 132. уређен по структурама“, од неименованог писца. —

Илустрована Историја Српског Народа, од најстаријих времена до проглашења нове краљевине, За народ и школу. Са 100 слика. Издаје Кошта Мандровић. У Бечу, 1885. Свеака осма. Цијена 20 новч. —

Годишњак, велики српски илустровани календар за просту годину 1885, која има 365 дана. Властник и уредник Александар Сандић. Издање српске књижаре Браће М. Поповића у Новоме Саду. Српска штампарија дра Свет. Милетића у Новом Саду. 1884. Цијена је са уметнутим листовима за расход и приход 50 новч. Исти календар изишао и без речених уметнутих листова. Овоме другом издању биће ваљда мања цијена, али се на насловној листи не налази. —

Ружица, најстарији српски народни календар са најодржаванијим српским народним песмама, приповеткама и другим разним поучним стварима. За просту годину 1885, која има 365 дана. Изашао 57 година. Издање српске књижаре Браће М. Поповића у Новоме Саду. Цијена 20 новч. —

О а с к а. У броју 37. „Црногорке“ изишла је „Пјесма ва созром“, а заборањено је да се каже да је та пјесма првредна из Гета. Ово молимо, да се дода.